

tamque suo cursu, ut ita dicam, fluentes, ut non modo tibullianas sententias immutatis fere verbis exprimant, sed italicas quoque musas redolere videantur. Non semper vero auctor Carduccii legibus usus est, fortassis quo maiore versuum varietate minore taedio legentium animos afficeret. At, mea quidem sententia, melius ad rem, si Carduccii leges adstrictius esset sectus, quo magis et illa latini sermonis maiestas niteret et ipsum latinorum versum numerum, quantum fieri posset, italicica quoque lingua ostenderet. Verum, si ita videtur, parvi momenti res sunt, quae aliis nullum prorsus pondus habere videantur. Recte, quod quidem ipse viderim, Tibulli sententias, cl. Pitta et percipit et vertit, sed est ubi ab ipsis tibullianis verbis eum minus aberravisse velles. En, exempli causa, Tibulli versus (II, I, Is.).

*Quisquis adest, faveat: fruges lustramus et agros,
ritus ut a prisco traditus exstat avo*

sic italicice sonant:

*Tutti i presenti tacciano: i campi e le messi lustriamo
perchè continui il rito dagli avi tramandatoci.*

Alia verba mallem, latinis propiora, ut:
come l'antico rito degli antenati vuole.

Alio loco non bene res capta videtur, nam hexameter (II, 4, 1)

Hic mihi servitium video dominamque paratam

sic conversus est:

qui io vedo il servaggio e la padrona a me destinata.

At puto illud *paratam* significare velle «ut servitum mihi det».

Pylio autem Nestori auctor, quisquis ille est, *Panegyrici Messallae*, ait solem terna per orbem saecula fertilibus decuruisse horis; at non tercentos annos (*per tre secoli*), sed tres hominum vitas. In versu (II, 3, 8)

dum subigunt steriles arva serenda boves

illud *steriles*, ut manifestum videtur, non eos macros esse significat, sed infecundos. Verba autem (II, 6, 53) «satis anxia vivas» cur italicice sonant «tu in pena abbastanza vivrai»? Melius erat, ni fallor: «in pena abbastanza tu viva».

Alia, plus minusve eiusdem momenti, omittam, ne rem longius producam. Antequam vero finem facio, nonnulla typographica menda in la-

tino textu irrepsisse addam, quorum alia leviora sunt (p. 16 *vitum pro vitium*, 118 *ulquis pro aliquis*, 122 *Aenere pro Venere*, 130 *ruber pro rubor*, 132 *ferentur pro feruntur*, 142 *avis pro avi*, 174 *cometem pro cometen*, 224 *sut pro sunt*, 238 *murum pro merum*), alia graviora (p. 162 *semper pro super*, 188 *prossima pro promissa*, 236 v. 22 *deest nimium*).

Has mendas, aliasque, quae me legentem fortasse fecellerint, si iterum opus typis mandabitur, auctor e medio tollet et, maioribus curis expolitum, quod multimode iam laudandum est laudabilius faciet.

Minime autem praetermittendum puto cl. Pittam omnia, quae minus patenter, ad historicas vel mythologicas res pertinentia, brevibus verbis declaravisse. Tibulli textus ille est, quem Felix (non Franciscus!) Ramorinius in aedibus Barberae Florentiae edidit.

Ios. MOR.

SOCIIS MONITA

Ut iam diu assuevimus, fasciculi Augusti et Septembbris mensis in unum prodibunt, qui circa dimidium eiusdem Septembbris mensis edetur.

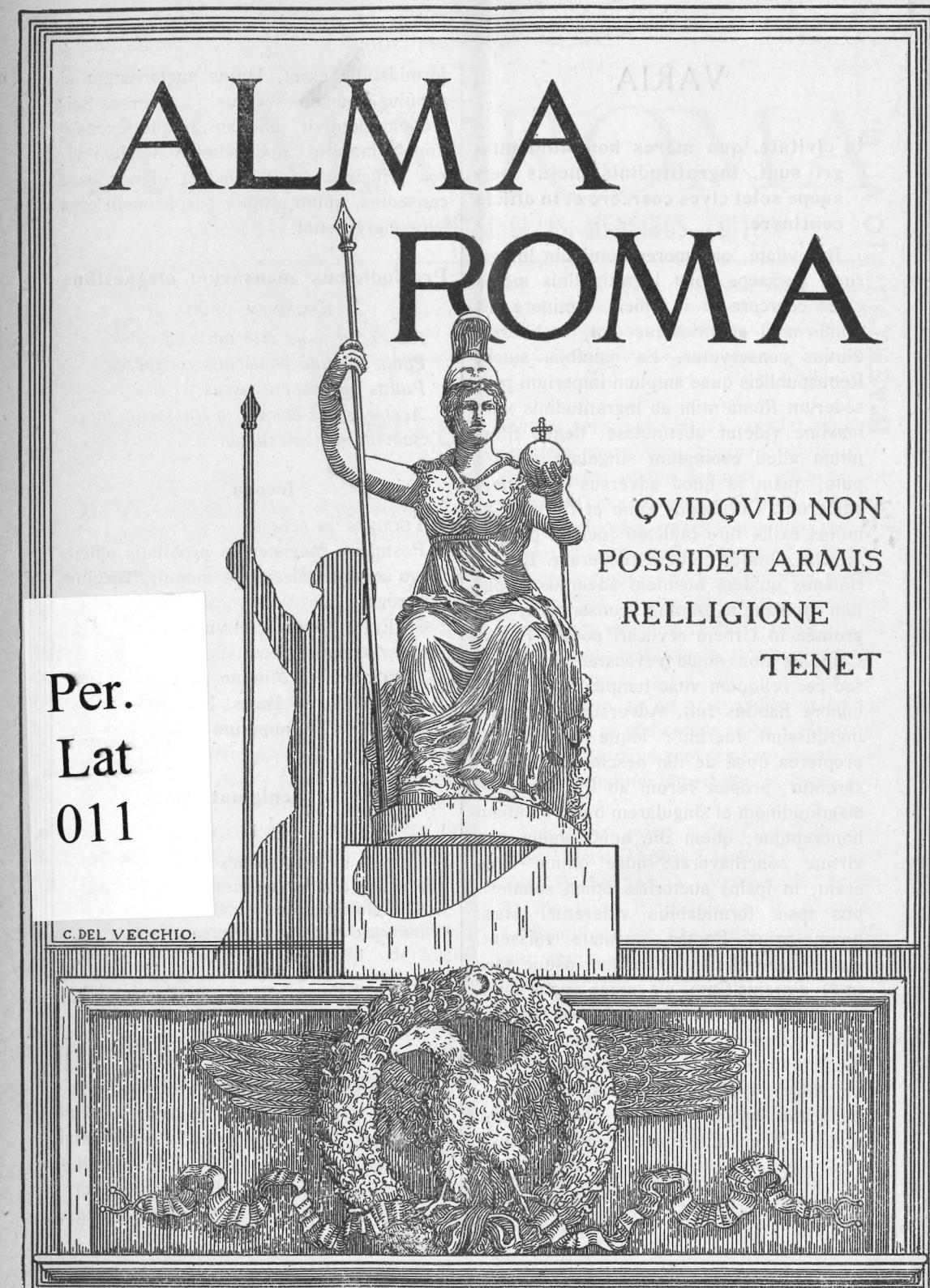
Quia ob temporis adiuncta cursus publicus ab Italia ad plures non modo Europae sed ad transmarinas fere omnes civitates intermissus sit, ad socios illuc residentes ALMAE ROMAE transmissionem et nos intermittere cogimur. Fasciculos qui interim prodibunt apud nos servabimus, eosque omnes sociis singulis qui ipsis caruere una trademus vix compositis in pace rebus, quod ut quo citius fiat ex animo pro universi orbis fortuna ominamur.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALFONSUS C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS



VARIA

In civitate, qua mores hominum integri sunt, ingratitudinis metus persaepe solet cives coercere et in officio continere.¹

In civitate, qua mores hominum integri sunt, persaepe solet ingratitudinis metus cives coercere et in officio continere, ut minus mali ambitiosique sint, et libertas diutius conservetur. Ex omnibus autem Rebuspublicis quae amplum imperium possederunt Roma mihi ab ingratitudinis vitio maxime videtur abstinuisse; neque illius ullum aliud exemplum singulare exstare puto, quam id quod adversus Scipionem ediderunt. Coriolanus enim et Furius Camillus exilio iure multati fuerunt propter iniurias, quibus plebem affecerant. Et Coriolanus quidem hostilem adversus Populum Romanum animum conservavit, nec proinde in Urbem revocari potuit. Furius Camillus non modo revocatus ab exilio, sed per reliquum vitae tempus singulari in honore habitus fuit. Adversus Scipionem ingratissimi fuerunt: idque illis accidit propterea quod de illo nescio quae suspicarentur, propter rerum ab illo gestarum magnitudinem et singularem benevolentiam honoremque, quem ille apud omnes sua virtute conciliaverat; quae omnia tanta erant, ut ipsius auctoritas etiam senatoribus ipsis formidabilis videretur. Haec quum prius Romae inusitata fuissent, multis sapientibus displicebant, usque adeo ut M. Porcius Cato, vir tantae auctoritatis, ipsius magnitudinem allatram soleret; eoque auctore existimantur Tribuni et vivo diem dixisse, et mortuo rogationem promulgasse: asserebat enim is, eam Rem publicam liberam esse non posse, in qua unius viri potentia etiam Senatoribus ipsis

¹ Ex NICOLAI MACHIAVELLI opere: *De republica disputationes ex prima decade T. Livii latine vertit H. BINDI.*

formidabilis esset. Huius auctoritatem si populus Romanus secutus, id adversus Scipionem patravit, aliquam utique excusationem meretur; quemadmodum etiam viros principes venia quadam dignos esse censemus, quum propter suspicionem erga suos ingrati sunt.

Pro iudicibus mensarum elegantibus

ESCARUM ORDO:

*Ius ex carne ad cibrum acta.
Panis frustula iecusculis conspersa.
Pullus gallinaceus assus.
Acetaria ovis commixta Russorum more.
Suavillum domesticum.*

Iocosa

TUCCIU in schola.

Postquam Magister de probitatis officiis longo sermone discipulos monuit, Tuccium interrogat:

— Ergo, Tucci, si in via forte nummum inveneris, tuum feceris?

TUCCIU: — Minime quidem.

MAGISTER: — Bene! Ecquid feceris?

TUCCIU: — Sumptum in aliquid eo facerem!

Aenigmata

I

Insula sum natalis Apollinis atque Dianae.

Frontem commutes! Insula rursus ero.

In Cycladum numero me claram reddit olim formosae Veneris marmorea effigies.

II

Sum verbum? Volo te sulcis suspendere terram.

Sum nomen? Veneror numina thure pio.

FR. PALATA.

Aenigmata in superiore fasciculo proposta his respondent: 1) *Magister a) ludi - b) navis - c) gregis [ubi in pentametri initio cecidit verbum *mox*] - d) bibendi - e) populi - f) equitum [ubi pro turbis scribendum erat: *turmis*] ; 2) *Fumus, Funus.**

Ann. XXVII

Romae, mense Iulio MCMXL

Fasc. VII

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXL est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque mittendum sive ad JOSEPHUM FORNARI doctorem Romam, Via del Governo Vecchio, 96 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticanam, Città del Vaticano

HISTORICAE NOTAE¹

De Romana Republica a rogatione Tarentilia ad Decemviro depulsos.

Plebs iam Tribunos obtinuerat, crebrisque bellis validius pollebat, sed tamen ab agris colendis distracta miserior fiebat; ideoque iam an. CCCLXIX, irata plebs interesse consularibus comitiis noluit: «per patres clientesque patrum consules creati sunt T. Quintius, A. Servilius,² atque iussi nomina dare qui agrum Anxiis accipere vellent... audeo pauci nomina dedere, ut ad explendum numerum coloni Volsci adderentur; cetera multitudo poscere Romae agrum malle, quam alibi accipere». ³

Caius Terentilius Arsa, Tribunus urbis, patriciis patribusque acriter obstitit: Tribunorum numerus ad decem producitur; Icilius Tribunus legem obtinuit «de Aventino publicando; rogatio quam Terentilius Arsa a. CCCCLXII proposuerat, ut leges de imperio scriberentur, tandem accipitur. Inde delecti viri Spurius Postumius Albinus, A. Manilius et P. Sulpicius Camerinus, qui Graeciam peragrarent, Solonis leges describerent, mores institutaque nos-

¹ Cfr. fasc. sup. mens. Maii.

² LIV., II, 64, 2.

³ LIV., III, 1, 7.

sent et referrent. Hi an. CCCLII rediere, rettulere consulibus. Appius Claudius consul favorem plebis ostentat, efficitque ut consulm loco decem crearentur viri legibus scribendis, imperio consulari muniti, ceteris interim omnibus abrogatis magistris et legibus; «ad misericordie plebeii controversia aliquandiu fuit»; postremo concessum patribus, «modo ne lex Icilia de Aventino publicando aliaeque sacratae abrogarentur», ait Livius; ⁴ et Tullius: «Initio ratio est ut et consules et tribuni magistratu se abdicarent atque x viri maxima potestate sine provocazione crearentur, qui et summum imperium, et leges scriberent». ⁵

Decemviri primi a CCCLI a. Chr. nat. creati fuere Appius Claudius, T. Genucius, P. Sextius, L. Vetrius, C. Iulius, A. Manilius, P. Sulpicius, P. Curiatus, T. Romilius, Sp. Postumius; patricii omnes, omnes sese modestos praestitere, imprimis Appius, legesque decem condidere atque proposuere populo. Duo tamen leges deesse videbantur; quibus condendis sequenti anno rursus Decemviri creati sunt. A. Claudio iterum electus; quidam etiam e patriciis nunc additi feruntur. Tertio quoque insequenti anno Decemviri creati, ac

⁴ LIV. III, 32, 7.

⁵ De rep., 11, 36.

tertio creatus Appius, qui tandem animum suum plebi hostilem pandidit, effectique ut altera e duabus legibus additis vetita conubia confirmaret inter patricios et plebeios. Senatus silet, plebs gemit oppressa, novamque meditatur secessionem eo ipso quo leges XII tabularum in foro publicantur adprobandae.

Sed ecce hostes: urget concordia. Quidam e patribus vehementer reprehendunt decemviros de sacrosancta reipublicae constitutione violata, de tyrannide instaurata: hostes profligantur, opera praesertim a virtute L. Licinii tribuni militum, qui tamen plebi studens, trucidatus est. Appius Claudius, captus in honesta libidine, Virginiam, Icili sponsam, iniquissimo iudicio, servo adiudicat, sibi dein quae siturus. At Virginius pater eam sua manu mactat, ut tanta ignominia liberet. Tumultus exoritur, Decemviri depelluntur, imperium interregi defertur, qui binos novos consules creat: restauratur inde regimen consulare, restauratur provocatio ad populum, restaurantur tribuni plebis (CCCXLVIII). Concilia plebis tributa reipublicae organa fiunt, ut quae plebs iuberet, ea vim legis et pro patriciis haberent. Tandem, auctore M. Duilio decretum est, ut capite damnatur si quis impediret quominus tribuni plebis eligerentur, aut provocationem ad populum abrogaret; utque non pluries iidem ad consulatum eveherentur. Leges XII tabularum populi probationem obtinent.

Tribunos plebis repente tantam nactos esse auctoritatem ut vel conscribendos exercitus prohiberent, consules in ius vocarent, mulctarent, nemo credit: ea quae serius facta sunt, huc ante feruntur. Si, ut plane novimus, exercitus e patriciis fere exclusive constabat, quum a plebe paucissimi armorum comparandorum vestiumque victusque expensas vix sustinere possent, qui tribuni plebis delectus impedire poterant?

SILVIUS ROMANI.

⁶ Cic., Brut., 62.⁷ Liv., VIII, 40.

Si plebeii « agro publico electi » dicebantur, quomodo tam repente plebeii nova atque inaudita iura sibi quae sierint? Quomodo eadem a Senatu obtainere potuerunt, si Senatum nec ingredi poterant? Annalium scriptores, qui haec referunt, eadem sua tempora prae oculis habent, eaque retro multo trahunt; « multa enim quae facta non sunt: falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa et ad plebem transitiones »...⁶ « viatiatam memoriam funeribus laudibus reor falsisque imaginum titulis dum familiae ad se quaeque famam rerum gestarum honorumque fallenti mendacio trahunt; inde certe et singulorum gesta et publica monumenta ferunt confusa ».⁷

Commotiones plebis plures factas fuisse nemo negat, et *nexus* excutere pro viribus conatam fuisse; non excussisse tamen ante an. prope CCC in comperto est; fatetur enim Livius: « Porcia tamen lex sola pro tergo civium lata videtur... Valeuria lex (quae lata est an. CCC) quum eum qui provocasset virgis caedi securique necari vetuisset, si quis adversus eam fecisset, nihil ultra quam *improhe factum* adiecit ». Longum igitur tempus plebs acriter contendit ut paria iura obtineret.

Quamobrem narratio haec de vetustissimo tribunatu plebis deque agrariis contentionibus non pauca habet quae secum pugnant, quaeque tempori assignari certo cuidam definito possint. Licet enim in fragmentis, si quae incendio gallico superfuerunt, vestigia quaedam contentionum harum vetustissimarum bellorumque sint, singula vero omnia quae traduntur, et orationes et iudicia de interno quorundam animo nihil exhibere potuerunt. Non tamen ita diffidendum reor, ut lex XII tabularum eo tempore editam esse dubitari possit.

DE JACEKO MALCZEWSCHIO PICTORE POLONO

Hominum vivendi disciplinam Fortunae, deae inconstantis, vicissitudinibus conformari atque saepius ne temporis quidem diuturnitate interire mirandum sane non est. Quod si homunculo hoc evenit, eo magis amplissimis nobilissimarum artium cultoribus, quippe quibus, nescio equidem quonam interiore animorum motu, acquiescendi in insperatis rerum vicibus facultas quaedam, humanitati mixta, contingere interdum soleat. Quo facilius intellegamus sic profecto se rem habere, nomine, exempli causa, unum Jacekum Malczebschium, Polonum pictorem clarissimum.

Is igitur, Radomi anno MDCCCLIV natus, aliquot annos ruri transegit; postea vero et rebellionis illius causa, qua luctuose annus millesimus octingentesimas sexagesimus tertius insignitus est, et propter infandum bellum, quod anno MCMXIV insequentibusque annis inter universas gentes exarsit, tanta laboravit commotione, ut quos animo angores squaloresque agitaret tabulis deinceps pictis exprimeret.

Prius enim is fractas deflevit patriae renovanda speculas; posterius vero multa graviaque una cum ceteris Polonis, antequam patriam iugum, nimios per annos toleratum, excutientem videret, est passus.

Itaque voti cruciatusque visionem tabula, quam Ossarium nuncupavit, effinxit: in ea enim funereus campus, crucibus redundans, sexcentorum militum Polonorum, pro patria bello caducorum, corpora gremio suo molliter, tamquam mater filiolam venustissimam immature morte correptam, cohibens, longe lateque patet; ibique medius Iesus, celeste prae se gaudium ferens, uni superstiti occurrens osculabundus incedit, atque, dum mortali viro insperatum affert solacium, almam

Dei maiestatem gratae hominis suavitati miscet. Si vero mortuis fas est ex altera mundi regione quae in terris agant homines cognoscere, haud absurdum est opinari Polonum pictorem, dilectam sibi patriam, nuperrime in servitatem abductam, contemplantem, amaras fundere lacrimas, atque ut aliquando, ferreis flexis fractisque fatis, resurgat exorare.

Tria autem milia tabularum pictarum reliquit Jacekus Malczebschius, quarum trecentae perfectissima absolutissima sunt opera; in iisque adumbrandis perficiundisque quam artis suea speciem animo conceptam haberet plane ostendendum curavit. Etenim humanum genus trifariam ad summum pervehi posse cogitabat, videlicet precibus Deo adhibendis, rebus veris investigandis, caritate exercenda; at primas caritati tribuere oportere, quandoquidem eius gratia quanta esset Dei potentia didicissemus; nam artifices magistrosque quanta caelestia atque convexo nutantis pondere mundi miracula essent cognovisse adfirmabat.

Quod si lectores uberioris Malczebschii vitam moresque cognoscere velint, sciant eum optimum fuisse Cracoviensis Academiae alumnus, ibique Iohanne Aluisio Moleico, clarissimo pingendi magistro, esse usum; praeterea aliquando Athenaei moderatorem creatum esse; insuper in Asiam se contulisse in Italiandum venisse, atque Bellini musici, Titiani, Veronensis Tinctorectique pictorum admiratione captum esse. Nam illud confiteri oportet, eum cuiuslibet significationis, eximiam quandam pulchritudinis speciem redolentis, peramantem fuisse.

Septuaginta quinque vixit annos; natus enim erat anno MDCCCLIV, atque, cum anno MCMXXIV oculorum luminibus captus esset, e vita placidissime, Morti, ab eo saepius in tabulis effictae, subridens, migravit. Nunc anastasim praestolatus et Cracoviae, humillimo Tertiarii Sodalis

Franciscani sago indutus (etenim catholicius quam qui maxime fuit) sepultus est.

Magnorum est virorum posteris tradere lampada, ut Patriae redintegretur regnum!

Prof. JOHANNES BAPT. BELLISSIMA.

De Christianorum martyrum suppliciis

Alias, in festo Ss. Apostolorum Petri et Pauli, de suppliciis crucis et decollationis in hoc commentario scrisimus;¹ placet hodie argumentum resumere atque de aliis, quibus Christiani martyres subiecti sunt, nonnulla dicere. Quum autem adventat Laurentii diaconi annua commemoratio, a vivicomburio, hoc est « hominis vivi combustio », initium faciemus.

Huiusmodi cruciatus serius apud Romanos inductus fuit, licet poena ignis, ut genus torquendi, iam usitata multo ante imperii aetatem inveniatur. Primum exemplum Christianos respiciens in martyrio S. Polycarpi (an. CLV) habetur;² sed frequentissimum evadit saeculo III, praesertim in Decii persecutione,³ qua inter alios numerantur martyr Pionius, Smyrnae;⁴ martyres Lucianus et Marcianus, Nicomediae;⁵ martyres Carpos, Papylos et Agathonices, Pergami.⁶ In persecutione Valeriani, Fructuosus episcopus, Augurius et Eulogius diaconi, Tarracone;⁷ diaconus Laurentius, Romae; et in ultima persecutione prorsus innumerabiles martyres combusti sunt: « Omnis sexus et aetatis homines — ait Lactantius⁸ — ad exusionem rapti: nec singuli, quoniam tanta erat mul-

tudo, sed gregatim circumdato igni comburebantur ».

Mos erat initio ut damnatus vestibus exueretur, et ad palum ligaretur in sug- gesto erectum, aut etiam clavis config- retur; idque publice, praesertim in circo vel amphitheatro. Verum, Tertulliani tem- pore, non amplius elevabatur damnatus super lignorum acervum, sed sarmentis circumdabatur, ita ut « sarmentitii », seu sarmentis digni Christiani vocarentur.⁹ Praeterea incredibile est quot sub poenis tantum supplicium inflictum fuerit, quum in arbitrio esset magistratus iure gladii pollentis illud quomodo vellet adhibere. Oleum fervens in cacabo paratur, in quo Ioannes Evangelista mergitur;¹⁰ vel pix in qua S. Potamiena moritur;¹¹ in calce viva affliguntur Epimachus et Alexander sub Decio;¹² lectus vel sella ferrea can- dens non amplius ad quaestionem, sed ad extremum adhibetur supplicium.¹³

Plures imagines nobis S. Laurentii sup- plicii memoriam tradiderunt; pluris vero apud criticos fit martyrium Petri, Diocletiani imperatoris cubiculo praepositi, qui lente ac membratim in craticula assus est.¹⁴ Eodem modo narrat Eusebius plures martyres assumptos fuisse Antiochiae in eadem persecutione,¹⁵ et Timotheum quam lentissime in urbe Gaza crematum.¹⁶ A Lactantio denique scimus, an. CCCIX, Galerium novam lente urendi martyres rationem invenisse, nempe inter ardoris cruciatus per aspersiones aquae frigidae aut eiusdem deglutiones impedire, quominus patientes festinanter expirarent; unde obti-

nuit ut tantum supplicium per integrum diem aliquando perduraret.¹⁷

* * *

Ex adverso minima poena relegatio fuit, cui non pauci Christiani fuerunt obnoxii, iisque nobilissimi, a primo ad quartum usque saeculum. Poena haec de iure bonorum proscriptionem haud secum ferebat, ante saltem Decii persecutionem; nam huius imperatoris tempore scimus relegatos « extores, ex patria pulsos, et bonis omnibus spoliatos fuisse »,¹⁸ et in altero Valeriani edicto (an. CCLVIII) hoc exstisit inter alia praeceptum: « Matrona ademptis bonis in exilium relegetur ».¹⁹ Hac poena Christiani plures multati fuere, inter quos Ioannes Evangelista in insula Patmos relegatus;²⁰ duae Domitillae in insulis Pandataria et Pontia sub Domitianus;²¹ Cornelius papa ad Centumcellas, ubi illum mortuum esse Catalogus Liberianus affir- mat, et eius successor Lucius I sub Gallo et Volusiano;²² S. Cyprianus relegatus in territorio Curubitano,²³ et Dionysius Ale- xandrinus, relegatus primum Kephro, deinde apud lacum Marcotim sub Valeriano;²⁴ Papa Eusebius sub Maxentio, in Si- cilia relegatus, ubi mortuus est iuxta Damasianum illud:

*Pertulit exilium Domino sub iudice laetus;
Litore Trinacrio mundum vitamque reliquit.*²⁵

Huiusmodi poena causa fuit ut in deser- tis ac remotissimis orbis regionibus saepe Christi Evangelium propagaretur, sicuti de

Dionysio Alexandrino legimus, quem pri- mum in Lybia Christum praedicasse testa- tur Eusebius.²⁶ Haec poena denique ali- quam personarum acceptiōem in iure sup- ponit, ut patet his verbis in sepulcrorum violatores sancitis: « Qui sepulcrum vio- laverint, aut de sepulcro aliquid detulerint, pro personarum qualitate, aut in me- tallum dantur, aut in insulam deportan- tur »;²⁷ quo in textu deportatio pro exilio seu relegatione accipienda videtur.

Praeter insulas quas nominavimus ut loca relegationis virorum illustrium, famosa illa Aegypti regio fuit, quam Oasim vocarunt. « Est quoddam genus, quasi in insulam, relegationis in provincia Aegypto, in Oasim relegare »;²⁸ ac notum est pa- pyrum illud Musaei Britannici, in quo presbyter quidam Psenosiris Apolloni presbyterio mulierem quamdam Alexandri- nam in Oasi relegatam commendat. Quod quidem documentum non est Diocletiani persecutione anterius; in Oasim enim Valen- tiniani tempore dumtaxat Christiana fides lata videtur, et duorum presbyterorum tranquillam habitationem ibi pro certo ponni dixeris.

Relegatio denique a deportatione distin- guenda est: haec enim secundus et quidem gravior poenae gradus fuit, eamque ci- vilium iurium amissio comitabatur, neque ab ea custodia, omnis generis privationes, verbera aliaeque saevitiae videntur fuisse aliena. Pontifex Pontianus (CCXXX-CCXXXV) in Sardiniam (*insulam nocivam*)²⁹ depor- tatus, ibi legitur « afflictus, maceratus fu- stibus defunctus esse ».³⁰ Notabilia quo- que illa sunt iurisconsulti Modestini verba: « Deportatis vero hae solent insulae assi-

¹ Cfr. an. XXIII, fasc. 6.

² *Martyrium Polycarpi* apud RUINART.

³ EUSEB., *Hist. Eccl.*, VI, 41, 15, 17.

⁴ *Passio S. Pionii*, XXI, 2-4, ed. GEBHARDT.

⁵ *Acta Ss. Luciani et Marciani* apud RUINART, p. 151.

⁶ *Martyrium Ss. Carpi, Papyli et Agatonices*.

⁷ *Acta Ss. Fructuosi, Augurii et Eulogii*.

⁸ *De morte persec.*, c. 15.

⁹ TERTULL., *Apol.* 50: « Licet nunc sarmenticos et sematios appelletis, quia ad stipem dimidiū axis re- vincit sarmentorum ambitu exurimur ».

¹⁰ TERTULL., *De praescr.* 36.

¹¹ EUSEBIUS, *Hist. eccl.*, VI, 5.

¹² Ibid., VI, 41, 17.

¹³ PRUDENTIUS, *Peristephanon*, II.

¹⁴ EUSEBIUS, *loc. cit.*, VIII, 6.

¹⁵ Loc. cit., VIII, 12.

¹⁶ *De mart. Palest.*, 13.

¹⁷ *De morte persec.*, 21.

¹⁸ CYPRIANUS, *Ep.* 16 et 18.

¹⁹ Id., *Ep.* 80.

²⁰ S. IRENÆUS, *Adv. Haeres.*, V, 30, 3.

²¹ DION. CASS., LXVII, 13; EUSEBIUS, *Hist. Eccl.*, III, 18.

²² Cfr. DUCHESNE, *Lib. Pontif.*, t. I, p. 5.

²³ Acta S. Cypriani, 1, 2.

²⁴ EUSEBIUS, *Hist. eccl.*, VII, 11, 12, 13.

²⁵ MAX. IHM., *Dam. Epig.*, p. 25, n. 18, vv. 8-9.

²⁶ EUSEBIUS, *Hist. Eccl.*, VII, 11, 12, 13.

²⁷ IUL. PAUL., *Sent.* II, c. 13.

²⁸ Digest. XLVIII, 22, 7.

²⁹ Catalogus Bucherianus in DUCHESNE, *Lib. pont.*,

1, 5.

³⁰ MOMMSEN, *Gest. Pont. Rom.*, . 24, — Cfr. DE ROSSI, *Roma sott.*, II, 76 sq.

gnari, quae sunt asperrimae, quaeque sunt paulominus summo suppicio comparanda». ³¹

Restant «damnatio ad metalla» et «ad bestias», de quibus in proximo numero.

S. S.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

Quomodo reddatur negativum cum coniunctione «et».

Negativa sententia pro «et non» recipit «neque (nec)»; pro «et ne», «neve (neu)». Dicitur «neque quisquam, neque ullus, neque usquam etc.» pro «et nemo, et nullus, et nusquam etc.».

EXEMPLA: Multi, quum legunt bonas orationes, probant oratores, neque intelligunt qua re commoti probent (QUINT.) — Druides a bello abesse consuerunt, neque tributa pendunt (CAES.) — Iugurtha timebat populum Romanum, neque adversus iram eius usquam spem habebat (SALL.) — Neque eorum quisquam est, cui quidquam in arte sua deesse videatur (CIC.) — Se suo nomine bellum gesturos dicebant, nec cuiusquam imperio obtemperatus (CAES.) — Opera dabatur, ne quod iis colloquium inter se, neve quae communicatio consilii esset (TIT. LIV.) — Caesar milites cohortatus est ut suae pristinae virtutis memoriam retinerent, neu perturbarentur animo (CAES.) — Non enim temere nec fortuito sati et creati sumus (CIC.) — Caeduntur Hispani nec plus quam quatuor millia hominum effugerunt (TIT. LIV.) — Non convalescit planta quae saepe transferitur, neque venit vulnus ad cicatricem in quo crebro medicamenta tentantur (SEN.).

³¹ HUSCHKE, *Iurisp. ante iustin.*, p. 644. — Cfr. TACIT., *Annal.*, II, 85.

¹ Cfr. fasc. sup.

— Multi omnia se simulant scire, nec quidquam sciunt (PLAUT.) — Veni Athenas, neque me quisquam ibi agnovit (CIC.) — Impedit consilium voluptas, nec habet ullum cum virtute commercium (CIC.) — De Quinto fratre nuntii tristes nobis nec varii venerant (CIC.) — Nihil fieri sine causa potest nec quidquam fit quod fieri non potest (CIC.) — Quintus frater quid agat, si scis nequedum Roma es profectus, scribas ad me velim (CIC.).

Hendiadis

Ex duobus substantivis coniunctione coniunctis, saepe alterum alterius logice genitivus est.

EXEMPLA: De quo hoc homine auditum est unquam, quod tibi accidit, ut eius in provincia statuae in locis publicis positae, partim etiam in aedibus sacris, per vim et per universam multitudinem (=per vim universae multitudinis) deiicerentur? (CIC.) — Id tempus necessitasque postulat (CIC.) — Chaldaeorum praedicta quotidie videamus re et eventis refelli (CIC.) — Vides quantum distet oratio tua ab re ipsa et veritate (CIC.) — Femina cinerem et sponitos suscit ignes (VERG.) — Silius veterum oratorum exempla referebat, qui famam et posteros praemia eloquentiae cogitavissent (TAC.) — Molemque et montes insuper altos imposuit (VERG.) — Multi dolorem, quem facile tulerant, non ratione aut sapientia tulerant, sed studio potius et gloria (CIC.) — Est tarda illa quidem medicina, sed tamen magna, quam affert longinquitas et dies (CIC.) — Haec opinio constat ex antiquissimis Graecorum litteris atque monumentis (CIC.) — Omnes eius copias (=omnium copiarum) acerri-umque impetum moenibus, litoribus clasibusque suis Rhodii exceperunt (CIC.) — Marcellus, quum tam praeclarum urbem vi copiisque cepisset, non putavit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua praesertim periculi

nihil ostenderetur, delere et extinguerre (CIC., *Sign.* LIV, 120). — Officiis et administrationibus (=officiis administratio- nis) potius non peccaturos praeponere quam damnare quum peccassent (TAC., *Agric.*, XIX) — Erant quos varia sors rerum lacrymaeque et misericordia subiret (TAC., *Hist.*, II, 70).

S. Leonardi in *Helvetica*.

I. Jss.

AD MARIAM GORETTI

puellam duodecennem in Agro Neptuni pro pudicitia barbare peremptam d. VI mens. Iulii MDCCCCII.

Quam pulcra fulges floribus
prae ceteris, virguncula,
squalentis Agri, candidam
respersa vestem sanguine.

Te rustico sub tectulo,
parens ab aura primula
horrere sordes edocet,
amore Iesum prosequi.

Veri superni corculo
hiante nectar imbibis,
labisque foedae nesciam
agis serena aetatulam.

Quam saepe flexo poplite,
in pratuli recessibus
caelos ocellis suspicis
caelosque ocellis exhibes!

Sic crescis annis innocens,
matris tuae solatium,
ornare sollers flosculis
Diae Parentis arulas.

Sensere te materculam
lusoriis crepundiis
precesque doctam promere
fraterculi, sororculae.

Flos integelle, saeculi
e senticeto prodiens,
moras ineptas corripe,
te Christus aris advocat.

*Lux alma fulget, floreo
praecincta serto tempora,
candore amicta, caelicum
te sistis ad convivium.*

*Amor flet udo lumine,
pectusculo cor emicat,
Iesus tibi mox insilit
suoque signat osculo.*

*Refulsit inde clarior
domesticis virtutibus
piaeque vitae moribus
nitor supernae gratiae.*

*Sed casta quid nubecula
infecit olim lumina?
quae cura cor tabescere
insons adegit anxia?*

*Vir improbus te turpibus
incessit heu sermonibus,
tuum, petulca bellua,
quaerens ligustrum carpere.*

*Horrens tremensque defugis,
Iesum, Mariam deprecans,
ut te procaci daemone
intaminatam protegant.*

*Verbis sed instat aggredi
te sordidus salacibus,
tempusque quaerit aptius
molimini nefario.*

*Incumbit Agro plumbea
Neptunio Canicula,
domi, quid instet inscia,
tu sola gnava consuis;*

*cum moechus ecce perfidus,
rapacis instar alitis
nacti columbam, quidlibet
audax patrare, prosilit.*

*Verbis titillat blandulis,
minatur, urget acrius...*

*— Non — tu reponis fortiter —
malo mori quam pollui! —*

*Sed impotens libidinis
manus protervus iniicit:
— Non! — eiulas — Non! Desine!
Time gehennae incendia! —*



*Furens, repulsus impedit
sicarius te cuspide:
— Absiste, inique, — clamitas —
ad inferos damnaberis! —*

*Ictus sed ille duplicat,
immitis, in latusculum;
tu casta tegmen contrahis
scissum, pudoris anxia.*

*Bis septies transverberat
corpusculum tenellulum;
turpata tantum sanguine,
intaminata concidis!*

*Quam pulcra virtus enitet
ipso vel ore emortuo!
quam sancta sunt novissima
quae verba anhelans exprimis!*

*Solata matris lacrimas,
truci viro, ferociter
qui te peremit, invocas
ultra Dei clementiam.*

*Custos Parenisque virginum,
MARIA, velo contege
hanc candido puellulam,
agnosce mater filiam.*

*Flos Agri, aratri nescii,
et Lilium convallium,
da, CHRISTE, sponsae munera
tuae, crux prodigae.*

*Tu fidus ipsi proximas,
donas amanter osculum,
subis hianti pectori
ad Caelites viaticum.*

*Caelesti mox diffunditur
iubar per ora languida...
aeterni, ocellis, nuntius
ridet diei Lucifer...*

*Par Angelis, virguncula,
victrix ad astra convolas,
complexa palmam martyris
et virginale lilyum.*

*Nunc expiato crimine,
peremptor ipse poenitens,
tuae, sepulcro cernuus,
virtutis est praecolum.*

*Sordes tot inter saeculi
esto puellis omnibus
exemplar innocentiae
fortisque castimoniae.*

HIRPINUS.

DE BALNEIS

Quum eo simus in tempore, iisque in locis, quin etiam et in communi hominum sententia, quibus praestat campos linquere sole aestuantes, et vel montana nemoribus umbrosa et blandientibus ventilantibusque auris iucunda arripere, vel ad fluenta, vel ad marinas undas maturare iter, et moram facere; opportunitas monet, reliquis praetermissis quae sunt ad montes, de balneis dicere; non enim quis poterit, prope aquas allicientes moratus, ab iis abstinere, sive trahat voluptas, sive rapiat exemplum.

Cui tractationi dum admovemus una mentem et manum, duplex intendimus, scilicet et nonnulla narrare, quae ad rem memoria suppeditat, et nonnulla subiicere, quae salubria legentibus fore speramus.

Vetus Igiae documentum in aphorismo illo medici magisterii continetur, quod docet in recto usu, in temperantia et moderatione salus; in abusu, in excessu calamitas, interdum suprema. Vita et mors, vel in balneis, exiguo dirimuntur discrimine. « Aequa vita vinum in sobrietate » sacrae Hebraeorum litterae monent; et Apostolus iterum: « Uttere modico vino propter stomachum ». Quid ergo si sobrietatis praeter fines veharis? Quid si modicum illud fueris praetergressus? Vitium erit; atque ebriosus, temulentus, tremebundus ante diem tibi parabis interitum. De balneis eadem tenenda; male qui penitus abstinet; male qui balneis inconsultum se penitus credit; nam redit Horatianum illud etiam balneis aptandum:

In vitium dicit culpae fuga, si caret arte!

At quaenam « culpa »? Neglecta mundities corporis, vel eadem nimium cachinnis omnibus quae sita, quibus pariter Venusino versu non inscite, nec inepte carpuntur

Pastillos Rufinus olens, Gorgonius hircum.

Verum in humanis rebus haec semper conditio; nam ad ea, quae suscipimus utilitate perspecta, delectatione trahimur habitu constituto; hoc inito semel, voluptate mulcente et suadente, sine more modoque prosequimur, etsi noceant; nocentibus autem necamur, aut ita saltem affligimur, ut reliquum tempus vitae doloribus et infirmitatibus conteratur.

Adeundae aquae, intrandae, corporibus nostris idoneae, opportunae, (necessariae imo sunt interdum), duabus de causis potissimum. Altera est, qua sordes a corpore amoveamus, quae, sudoribus, pulvere frequentioribus, congeruntur. Idque non solum est optimum ad salutem lavacrum, sed est veluti debitum et officium unicuique gravissimum ex reverentia et obsequio erga reliquos, quibuscum versamur. Quid enim turpius, quid nocentius, quid intolerabilius foetore sordium sempiternarum? Abominabilis ac fugiendus mihi semper erit, qui graveolens ad me venerit colloquuturus; quid si in nares inciderit delicatas, uti ex viris nonnulli, plurimi ex pueris, feminae fere omnes? Ergo, si res intra lavacrum sit, brevis quidem, etsi quotidiana, habebitur, et quidem saluberrima iudicabitur. Verum inde facilis erit quoque pernicies, et ingruens paene ruina, si voluptati inserviatur, quae ex frigidioribus aquis est, sole aestivo agros urente, nec iam satis sit quantum lavacro sufficiat, sed quantum omnino expletat voluptatem. Tunc enim humores, qui circa pellem sunt, frigore premente, repelluntur in intima, et nobiliora viscera invadunt, ibique, seu segnes manent, seu acreidine propria corrodant, pessimorum origo flunt infirmitatum, quibus nullum par sit remedium, et impos habeantur medicus, seque talem fateatur ad eruendas et sanandas, etsi causam aegritudinis altius perspiciens intueatur.

Altera causa adeundarum nobis aquarum penitus in necessitate sita est; at medicorum haec regenda ac temperanda praescriptis, nec voluptatis causa longius praecerto procedendum, quin etiam nec devandum, ubi aegrotus ipse eas non experiatur sibi adversantes, et in deterius trahentes iam inde labefactatam salutem. Longum est enumerare singulas aquarum species iuxta remedia, quae morbis singulis singularae praebent. Sunt sulphure imbutae, prouti Albulae apud Tibur celeberrimae, et antiquitus appellatae « sanctissimae »; haec igitur infirmitates ferme omnes, quot cunctem afficiunt, felicissime curant. Ecquid igitur inter hasce et affectos phthisi, plagi interiore, podagra, febris tertianis, et illo, morborum omnium morbo pessimo, qui dicitur senectus, et senium? Conveniunt gentes, praeter eos, quos iuvat, conveniunt, inquam, ad Aquas sanctissimas et saluberrimas voluptate suadente, suadente amicorum consortio, sine quibus esse non possunt; convenient in mortem. Dicenti credite, qui tres amicos sibi carissimos, viros dignitate, scientia, auctoritate venerabiles, inopina morte illic amisit. Sunt aquae thermales; *Labanas* olim vocabant, uti sulphureas Tiburtinas, ex veteri Hetruscorum vocabulo *laban*, *liban*, scilicet albantes, unde Albana moenia, quae Iulus erexit. Huc et convenient, et ad nauseam usque morentur, qui artrite, qui rheumatismo, ceterisque humoribus per ossa nervosque et membra diffusis torquentur. Sudoribus profusis malignum pariter humorum emittent; at quid hasce inter aquas et languentes, debiles, exhaustos? Convenient in mortem. Ergo pro iis, qui salutis causa ad pestes corporis deponendas adeunt aquas salubres, maxime cavendum iudicandumque antea est quid prosit, quid obsit; et iudicium hoc prorsus in medico

sit, non in sententia et libitu adeuntis; deinde quotquot exercent se balneis ita se temperent, ut in rebus sit modus, ne quod usu profuisset, noceat et vel occidat abusus.

Sed undenam diebus nostris tam frequens utriusque maris litus? Quia ambitionibus, muliebribus praesertim, lubet illic immorari, excellere; si enim totidem infirmi essent, quot illuc abeunt ad balnea, orbis terrarum universus nosocomium ingens unice iudicandus esset. Non nego rigentes undas maris, tot salubribus adminiculis conditas a sale ad iodum, esse iucundissimas, esse removendis nonnullis infirmitatibus optimas; verumtamen in eas via sternitur non necessitate curationum, sed flamine ambitionum.

Ita porro ad vetera illa redimus, quae historiae nobis et rudera testantur, scilicet ad usum balneorum, quae ab ipsa humana- rum rerum origine fuisse credimus; nunquam enim homo se ab aquis abstinuit ad lavacrum, necessitate cogente imperiosius. Veteres poëtae, uti Homerus, de suis heroibus ista ferunt; quin et de Nausica; in sacris litteris apud privatos balnea fuisse scimus, sive Bersabeae historiam narretur, sive de Susanna, sive de filia Pharaonis Nilum adeunte, qua Moyses infans servatus est. Habemus ergo in Aegypto, in Palestina, in Perside quod superest. Nec mirum; nam ad maris et ad fluminum et fontium undas Orientalium regionum aestus invitat.

Fuisse et idem videtur mos etiam ultra; quippe Deae, uti Iuno, marinis utebantur undis ad vires recuperandas et iuuentum. Euripidem balneis curavere Aegyptii vita periclitantem. De Romanis autem supervacaneum credo aliquid addere; habemus enim tot publicas thermas, quae nomine tantum paginam integrum compleverint, nempe Aemilii Pauli balnea, thermas Antonianas, Flavias, Diocletianeas, Neronianas, Agrippinas, Constantinianas, aliasque sexcentas ruderibus enormibus rem testan-

tes; habemus autem in reliquis villarum sumptuosissimarum pariter privata balnea totam per Italiam ferme visenda; ne quid dicam de iis, quae Pompeiis, quae passim alibi reliquiis adhuc exstant ubique, in Hispania, in Galliis, in Africa Romana; ita ut iure dici possit facilius tunc exstissem sine habitatore urbem, sine domino domum, quam aut urbem aut domum sine balneis, sine thermis. At supervenientibus barbaris et omnia vastantibus, et civibus dissipatis, et inopia publica premente, publicae thermae neglectae perierunt, balnearum correptus est usus, potissimum quia in illis magna morum erant naufragia, ita ut Hieronymus virginibus omnino interdiceret.¹ Nostra aetate reviruit usus; et utinam sapiens sit, ... atque decens!

P. d. V.

TANNHÄUSER EQUITIS FABULA

Ex poëmatibus optimis, quae Richardo Wagnerio placuit musicis vestire concentibus, ea praesertim de causa quod Germanico purissimo ex fonte deducere sese aquas existimaverit, multa contra, uti Tristani atque Isautiae, uti Parsifalii carmen in Germanicos fines ex celtica gente difluxerant. Huiusmodi est etiam Tannhäuseri equitis fabula, quam ille ex versibus praecipue ornatissimis ab Henrico Heine confectis primum novit. Ea quidem non ante occidentem iam XIV saeculum Germanicas a cantoribus recinitur; paulo post Arminius quidam von Sachsenheim poëma contextit prolixum de magico quodam monte, cuius in iugis aeternum imperat ver, cuius silvas, omnibus voluptatibus refertas, Venus ipsa possidet una cum equite sibi despontato, nomine Tannhäuser: inde mons ille voluptatum, mons Veneris dictus (Ve-

¹ Epist., lib. II, XVII ad Laetam.

nusberg). Verum paullatim crescit fabula, atque novis ditatur fictionibus, quoadusque saeculo XVI in cantiunculam, lectam profecto atque suavissimam, immutatur, quam Heine poëta tanto in pretio habuit. Summa cantiunculae haec est:

Tannhäuser, eques strenuissimus, virtutis suae, ut erat tunc temporis mos, discrimina tentans, Veneris in montem ascendit; ubi loci voluptatibus captus, Deae in aula per annum moratur, usquedum conscientiae angoribus expunctus, deam, etsi aegre ferentem, consalutat, et nunquam redditurus, Romam migrat, ut veniam erroris a Pontifice impetrat. Sed Pontifex (ita fabulatur historia) nimis severus supplicanti veniam denegat, virgamque suam in terram figens haec obiurgat: « Ita tu vales ad veniam lucrandam peccatorum, uti siccus hic ramus ad germinandos flores! » Tunc ille desperatione victus ad antiquum montem rediit. Sed tres post dies virescit ecce inopinato virga, tuncque Pontifex circum undique mittit qui equitem querant et ad se reducant, quem frusta tamen illi querunt. Documentum fabulae extremum hoc est, nullum adeo grave peccatum haberi, quod poenitenti Deus non indulget.

Ethnica haec, ut patet, suis fictionibus fabula; at simul ex medulla Christianae doctrinae deducta. Nam si per partes argumentum poëmatis expendimus, ipsam fabulae historiam satis communem de mortali viro narrare eventum comperimus, quibus et graeca simul, et latina poëmata redundant. Documentum vero totius rei devenia cuiusvis perquam gravissimi sceleris poenitenti animo concessa a Deo, catholicum prorsus est. Nomen contra equitis locaque, quae hic ingreditur, Germanica voce insonant. Atqui Tannhäuser vir quidam *παψφός* saeculo XIII re vera vixit, sed eius cantiunculae, abnormi atque luctuoso stilo redactae, cum gestis enarratis prorsus pugnant. Verum quum certam car-

minis mensuram certumque pedem hic can- tor primus versibus aptasset, quumque eius ad normam inveniantur exarata omnia, quae antiquissima habentur de Tannhäuseri equite carmina, deducendum est forsan in his rationem reperiri, qua nomen poëtae ipsam in fabulam invectum inveniamus.

Ecquis vero eques, aut quo ex loco deducta primum historia?

Italica fabula est, eaque Germanico poëmate longe antiquior, quae persimilem omnino eventum de milite quodam recinit, *Guerrino Meschino* nomine notissimo. Hic tamen non in Veneris iuga, sed in Sibyllae cuiusdam ascendit; his obiter commutatis, eadem ad unguem de nostro ac de Germanico equite historia docet: montem vol- ptatum concendit et ipse, angoribus animi victus linquit, Romam venit, sed repulsus rediit ad peccatum.

Vicissim autem fons prima totius rei atque abditum prorsus argumentum, e celticis, uti diximus, finibus repetendum, unde in Insubriam usque, Britanni Oceani nordico ex littore, in vectum. Haec innuit plane Gastonius Paris, qui exeunte superiore saeculo rem fusius pertractavit: num vero eius sententia, tot tantisque vetustatis nebulis circum fundentibus, concludenter probari valeat, nec ipse fortasse assuererit. Indubium unum id manet, Tannhäuseri equitis fabulam Germanos suam fecisse caramque ita habuisse, ut suo tempore eam versibus Heine ipse vestierit et Wagnerius elegerit, ut suavissimis concentibus ditaret, et immortale equiti nomen, musices prodigio, compararet.

I. ANTONELLI.

Vicinum pecus grandius uber habet.

OVIDIUS.

*Non minor est virtus, quam querere, parta
[tueri:
Casus inest illuc: hic erit artis opus.*

OVIDIUS.

ANNALES

Europaeum discrimen

Post Belgici exercitus deditioem, die xxx mens. Maii, prouti diximus, factam, bellum productum est a Germanis contra Anglos et Gallos iam nunc circumventos. Ad septem Valentinianae (*Valenciennes*) urbis triones amplum munitorum locorum spatium diruitur, Scaldis fluminis canalis superatur, rapidoque in Flandria orientali processu Brugae, Dismuiden ad Isarae fluminis ripas, proindeque Insulae invaduntur, ac Dunikerkae (*Dunkerque*) Ostendaeque portus oppugnantur, ut Anglicae prohibeantur naves, quarum plures in mare demerguntur, quominus reliquias Anglicarum copiarum in patrias reducant. Dunikerka subacta, ora omnis Belgica atque Gallica Germanorum fit, qui in Gallos saeviunt, quorum arces aliam post aliam expugnant. Proelium atrocissimum per Summam et Oesiam (*Oise*) flumina committitur usque ad inferiorem Sequanae cursum, qui pluribus in locis transitur.

Interim novus intercidit eventus: die enim x mens. Iunii, Romae, Musolinius, Italicarum rerum dux, suae civitati per orationem a Venetiarum, quod vocatur, palatio habitam, confertissimae hominum multitudini nunciat, Angliae et Galliae consociatis nationibus et ab Italia indictum eadem die fuisse bellum. — « Nos (inquit) arma destringimus, ut post quaestionem finium continentis terrae nostrae iam diremptam, maritimorum quoque finium quaestionem solvamus. Nos vincula perfringere volumus, quibus tum de re territorii tum militari in mari quod nostrum est opprimimus: populus enim quadringenties quinquagies centenis millibus civium constans, vere non est liber, nisi liberum ad oceanum habeat accessum ». Et postquam asseveravit novam hanc esse vicem luctae a renovatis fascibus indictae pro egenis nationibus in

civitates perdivites, — « sollemniter affirmo — addidit — Italiae mentem minime esse alios populos in conflictum trahendi, sibi terrae marive finitos: Helvetia, Iugoslavia, Graecia, Turcae, Aegyptus documentum ex meis hisce verbis sibi capiant; eorum sit, ut eadem rigide aut minus confirmentur ».

Insequenti die per Alpes Itali Gallicum territorium invadunt, dum Germani prope Lutetiam Parisiorum perveniunt, quae, ne certae eversionis damna patiatur, iis aperit portas; proinde hinc per Divionem, Baforiam (*Belfort*), Stratisburgium, et praeter Burgundiam Lugdunum, ad Gratianopolim et Camberiacum progrediuntur; inde per Aurelianum ad Helvetiae fines perveniunt. Rebus sic stantibus Gallicorum administrorum supremum consilium, praeside Reynaud, a munere sese abdicat; novo praeficitur senex ille, prudens ac strenuus Pé-tain « mareschallus », cui tamen nihil aliud summo cum moerore, Viroduno (*Verdun*) arce quoque expugnata, reliquum videtur quam inducias ab hoste quaerere. Hitlerus sese concessurum respondit, dummodo et ab Italia petitae dataeque fuerint; quod reapse accidit. Itaque in Gallia die xxv huius mens. Iunii bellare destitut.

Interea Germani in Norvegia a Trondheim impulsum ad septem triones egerant hostium renis propulsantes. Ex Narwick regione, quam attigerant, consociatae acies recedunt, ita ut civile praesidium arma cedere cogatur. Germani in eorum locum succedunt, atque in adverso maris litore, nempe in freto Britannico, insulas quoque Sarniam (*Guernesey*) et Caesaream (*Jersey*) suas faciunt.

Neque ea de cruciabili hoc mense satis: die enim xv Hispani Tingim (*Tangeri*) urbem in Mauritania militibus suis occupant, edicentes id tantum se facere ut neutrius partis studium ibidem tutarentur: occupationem igitur pro tempore futuram iuraque civitatum illic negotia habentium servatum

iri. Ex adverso Russi Lithaviam (*Lithuaniam*) incusantes quod initas pactiones mutui auxilii violasset, praesertim quia militare foedus cum Estonia atque Livonia (*Lettonia*) feriisset, eius fines eadem die praetergrediuntur, Vilna atque Kauna (*Kaunas*) urbibus potiuntur, dum simul copias suas in Estonia corroborant, eas quoque in imperatoria civitatis loca mittentes. Die autem xxvi a Rumenia infra diem Besserabiae restitutionem repetunt, adiecta Bucovinae regionis septentrionali parte. Rumenica suprema administratio quaerit, ut locus tempusque statuantur ad conveniendum legatorum utriusque nationis habendum, in quo examen petitionis fiat. Russi respondeat hinc se colligere rogationem suam ratam a Rumenia haberi, ideoque sese subitae locorum occupationi initium daturos, quae reapse die xxviii perfecta est!

Ut finem faciamus, recolimus bellum inter Angliam atque Italiam usque nunc maxime in Cyrenaica geri et in Africa orientali, proeliis terra marique exque aere ultro hinc inde inlatis, quae Italies prospere cesserunt. Defleverunt vero mortem animosi acerrimique illius et ab universo orbe admiratione affecti aërearum copiarum ducis Itali Balbo, die huius Iunii mensis xxviii ad Tobruck urbem occubitam.

POPULICOLA.

LIBRORUM RECENSIO

VALENTINUS CRISI, *De re metrica et prosodiaca D. Magni Ausonii*, pars prior de hexametris et pentametris. (Utini, typis c. n. Idea, 1938, p. 116. Ven. l. 10).

Quamquam iam tot milia versuum ipse quoque conscripsi, fateor tamen me non eum esse qui libenter huiusmodi opera legam et recensem. Nihilominus, ad rem veniamus. Valentinus Crisi quam diligentissime, ut prima facie ipse

libellus ostendit, omnia Ausonii carmina nocturna diurnaque manu versavit eo uno consilio, ut quot genera versuum apud Ausonium invenirentur numeraret, quanta caesuraru varietate inciderentur, quot apocopes essent, quot aphereres, quot quique versus monosyllabis, vel bisyllabis, vel trisyllabis vel... finirentur, et alia huiusmodi. Quarum rerum omnia exempla in hoc libro ordine inspicias, nonnullis tabulis adiectis, quibus certa variorum versuum cum pro unoquoque carmine cum in summa, tum in centum ratio patet. Quo brevius quid sentiam proferam, mathematici prorsus librum ante oculos quandoque habere putas, Nihil, vel fere nihil hic legendum. Cuius rei causa tantum, mathematico dignum, laborem nimia infandaque tolerantia Crisius subiit? Praeter enim versuum, qualibet facie consideratorum, rationem, hinc mihi quidem nihil vel pauca colligi posse videntur. Sed alteram partem auctor se conjecturum promittit; huic appendix quoque accedit, qua breviter strictimque, quae ex quaestione colligit, exponet. Haec vero tam longi ingratique laboris pars praecipua fore videtur, optandumque est ut appendix et priorem et alteram partem numero paginarum superet. Ad quaestionem igitur occasione data fortasse redibimus, hac quoque de causa, quod de re prosodiaca hic agendum, ut patet, erat, sed nihil prorsus actum est.

Ios. MOR.

NICOLA PITTA, *I Carmi di Albio Tibullo*, versione metrica. (Casa Ed. Arte della Stampa, Istonio, MCMXXXIX, p. 324).

Nostris quidem temporibus mos, quem nunquam satis laudaveris, invaluit, veterum poëtarum carmina ita in lucem edere, ut altera quaerque pagina ea italicis versibus expressa oculis praebeat. Nicolaus Pitta animi solandi causa, ut ipse fatetur, totum Tibulli corpus horis subsecivis italicice totidem versibus conversum nuper lato pulcroque volumine edidit eodemque nonnullis xilographiis, quae dicuntur, ornato, ut prima ipsa facie ad legendum allicit.

Nunquam totum Tibullum a primo ad postremum versum nullo interfecto tempore legeram. Nunc, huius libri ipsa quodammodo specie allectus, legi, latinos versus cum italicis passim comparans. Qui tam faciles plerumque sunt